

A *Lett elbeszélések* Toruńban bemutatott hat jelene között szerepelt egy nyugugalomba vonult halász visszaemlékezése feleségére, egy óvónő párkeresési kísérletei, egy sztriptíz táncosnő vallomása munkájáról, illetve egy Irakba induló katona kiképzésének története. Két jelenet azonban kiemelkedett a többi közül autentikusságával: a társulat két árvaházban felnőtt tagja saját gyermekkori élményeit mesélte el, a legszélsőségesebb reakciókat pedig egy taxisofőr özvegyének története váltotta ki, aki férje halála után nem sokkal látott egy esküvői videót, amelyen megörökítették azt is, ahogy a lakodalmon meghal az örömapa. A történetet mesélő színésznő elindítja a(z autentikus) videofelvételt, majd egy idő után magukra hagyja a nézőket, akik még mintegy húsz percig nézik a filmet. A rendező szavai szerint „a nézők egyre közömbösebbé válnak az abszurd módon terjedő, színpadi vértől vöröslő erőszakkal szemben, ezért arra törekedtünk, hogy érzékletessé tegyük a közönség számára, hogyan néz ki valójában a halál”. Hermanis korábban is feszegette valóság és színház határait (a *Várost* például a főszereplő lakásán adták elő), érdekelték a *reality show*-k (*Gorkij nyomán* egyenesen egy valóság-show közegébe helyezi az *Ejjeli menedékhely* cselekményét), s előadásaiban a valóságnak tűnő „jól szervezett illúziót” igyekezett meg-

valósítani. Ezúttal a *Lett elbeszélések*ben sikerül beemlennie a valóságot a színházba.

Rendkívül egyszerű színpadi eszközöket alkalmaz. A szereplők „csupán” mesélnek, időnként demonstrálják, eljátsszák azt, amiről beszélnek. A nyugugalomba vonult halász (a Szonyát játsszó színész alakítja) jelenetének első felében csupán szó nélkül tesz-vesz – teát főz, halat aprít a macskájának, akkurátusan rágyújt –, s nem véletlen, hogy a díszlet is itt a „leggazdagabb”: egy elhanyagolt konyhabelső, merülőforralóval, kicsorbult bögrékkel, szarvasagancssal a falon. Az árvaházi „gyerekek” egy-egy széken ülve mesélnek, egymástól veszik át a szót, figyelmesen hallgatják a másikat, s már szinte előre nevetnek a történet csattanóján. Csak a jelenet legvégén állnak fel, és öltöznek be nyuszinak és medvének, hogy illusztrálják a kisebb gyerekeknek rendezett karácsonyi színelőadást. A sztriptíz táncosnő eltúlzott egzaltáltsággal járkál fel-alá színpadon, és demonstrálja a vetkőzés művészetének fortélyait, az Irakba vezényelt katona pedig részletesen bemutatja a reggeli tábori készülődés kapkodását. E „mozgalmas” jelenetek ellenpontja, ahogy az óvónő egy színes ágynevel megvetett gyerekágy szélén, a taxisofőr özvegye pedig egy autóban ülve, halkán és visszafogottan mesél életéről.

Karsai György

Ki nevet a végén?

RACINE ANDROMAKHÉJA LILLE-BEN

Országhoz szerelmes Hermionéba, Helené és Menelaosz lányába, s mindenre hajlandó szerelme elnyeréséért; csak hogy Hermioné halálosan szerelmes Pürrhoszba, Akhilleusz fiába – akinek ismeretebb neve egyébként Neoptolemosz, így szerepel például Szophoklész *Philoktéteszében*, s vagy azért, mert vörös hajkoronával áldotta meg a sors, vagy mert állítólag igen könnyen elpirult minden, jelenlétében kijuttat csúnya szóra, mítoszai több változatában is (például Plutarkhosznál) e ragadványnévvel büszkélkedhet (*pürrhosz* = égővörös, *tűzpiros*), de az is lehet, hogy Pürrhosz Neoptolemosz fia; ezek a görögök olykor mindent összekevernek. Esetünkben mindebből csak

az a fontos, hogy Pürrhosz sajnos nem tudja viszontszeretni Hermionét, mivel olthatatlan vágygal ég rabnőjéért, a legnagyobb trójai hős, Hektór özvegyéért, Andromakhéért. Ez utóbbi azonban örökre őrzi szívében Akhilleusz által meggyilkolt férje iránti szerelmét, s kizárólag a fiukért, a kis Asztüanaxért való aggodás tartja még életben.

Könnyen átlátható, kristálytisza történet, talán nem véletlen, hogy először Euripidésznek jutott eszébe tragédiát írni belőle (i. e. 424 körül). Bár nála mintha még egy árnyalattal egyszerűbb lenne a konfliktus felépítése: Neoptolemosz (Racine-nál: Pürrhosz!) a sajnos meddő Hermioné férje, míg Neoptolemosz rab-

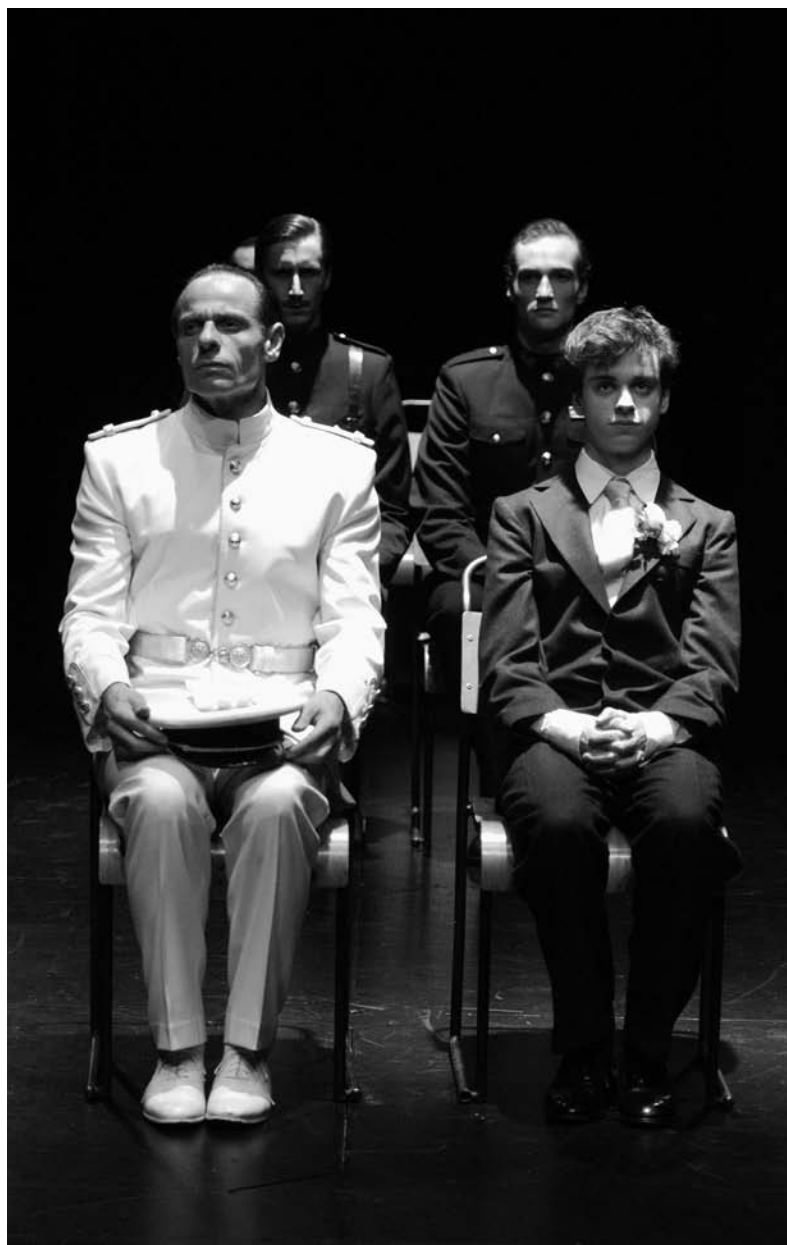
szolganő ágyasa, Hektór özvegye, Andromakhé már gyermeket is szült neki, s ezt Hermioné olyannyira zokon veszi, hogy apja, Menelaosz hathatós közreműködésével meg akarja gyilkolni vetélytársnőjét és kisfiát. Csak mindenféle, itt hely híján nem részletezhető fordulat után marad életben mindenki, kivéve persze szegény Neoptolemoszt. A féltékenységtől őrjöngő Hermionét az őt szerelméről, valamint házassági szándékáról biztosító Oresztész menti meg, persze csak azután, hogy a Delphoiból gyanútlanul hazafelé tartó Neoptolemoszt meggyilkolta. Ugye, milyen egyszerű mese?

No igen, Racine-nak volt honnan tanulnia, amíg kialakította az éppen az 1667-ben bemutatott *Andro-*

van ez például egy másik, szintén Euripidész ihlette tragédiájában, a *Phaidrában* vagy az *Iphigeneiában* és a *Berenikében* is. Racine huszonnyolc évesen írta az *Andromakhét*, nem sokkal azután, hogy a szépséges színésznőt, Thérèse du Parcot elszerette az ekkor már meglehetősen idős Corneille-től, majd végleg összeveszett Molière-rel is. A nála azért jó néhány évvel idősebb színésznőnek írta Andromakhé szerepét, s Molière minden áskálódása ellenére hatalmas sikerrel mutatta be drámáját a királyné lakosztályában (mert-hogy a „hivatalos” színházba, a Palais Royalba Molière miatt már nem vihette az előadást), s a művet az azóta eltelt évszázadok alatt megbízható filológiai források szerint több mint ezerötszázszor adták elő Francia-

Photo © Píáz

makhéja alapján elhíresült dramaturgiai módszerét, a *racine-i láncreakció*t. Mindenki, férfiak és nők egyaránt pusztító vágyaik rabjai, ám ezek a vágyak sorra-rendre, tragikusan célt tévesztenek, s végzetes bűnök megálíthatatlan folyamatába sodorják elszenvetőiket. Így

BALRA: Camille Cayol (Andromakhé), Dominique Charpentier (Chepise) és Sylvain Levitte (Asztüanax)

JOBBRA: Christophe Grégoire, Xavier Boiffier (Oresztész), Romain Cottard (Püladész) és Sylvain Levitte

országban. Csak hogy kerek legyen a történet: Molière-t oly mértékig irritálta ifjú kollégája sikere, hogy minden ármányt bevetett a bemutató megakadályozására, s ha ezt nem sikerülhetett is elérnie – ne feledjük, alig néhány hónappal vagyunk a *Tartuffe* első és egyetlen, a darab betiltását eredményező, botrányos előadása után! –, már az *Andromakhé* bemutatásának másnapján színre vitte a Palais Royalban az *Andromakhé*, *avagy az örült veszekedés* című, háromfelvonásos Racine-paródiáját...

Declan Donnellan – a világhíres Cheek by Jowl alapító rendezője – egyike napjaink meghatározó jelentőségű színházi rendezőinek. *Andromakhé*-értelmezése a mű öntörvényű megközelítése: nem érdekli a történet görög-mitikus-trójai háborús, az egykor volt hőroszok és gyermekeik szenvedéseit bemutató rétege, pontosabban erről a történetmesélési szintről átlép az általános emberi szintre: a mitikus hősök utódainak, az *epigonoknak* kétségbeesett, értékeket kereső szélmalomharcát állította színpadra a bonyolult szerelmi történet ürügyén. Minden nő és minden férfi a képességei és a benne élő emlékek alapján próbálja meg felidézni az egykor volt nagy trójai generáció hőseinek értékvilágát, s megpróbál hasonlót vagy legalább méltóvá válni az Akhilleuszok, Agamemnónok és Hektórok értékeihez. A háborút túlélte, csonka családok tragédiájáról beszélnek Donnellan hősei, ezt az állapotot élék meg, illetve ebbe a háború ejtette, gyógyíthatatlan sebeket és feloldhatatlan konfliktusokat generáló életbe halnak bele.

Oresztész és Püladész (Xavier Boiffier és Romain Cottard) úgy hasonlítanak egymásra, mint két tojás, gyönyörűen vasalt, kitudtetésekkel ékes, kortalan katonai egyenruhában feszítenek egymással szemben a komor-fekete színpad két oldalán, amelynek hátsó falánál nyolc puritán, egyenként éles fénnel megvilágított, fémvázás szék ásít a nézőtérre. Micsoda ötlet éppen ezt a két, csatát sohasem látott „hőst” harci pompába öltöztetni! Egyedül ők képviselik a (trójai) háborút Donnellannál, a többiek mind nyakkendő, öltönyös urak: Pürrhosz (a kimagasló alakítást nyújtó Christophe Grégoire), az öreg Phoinix (aki egyáltalán nem öreg, sőt; Vincent de Bouard), de még az itt nagykasas Asztüanax (Sylvain Levitte) is lakkcipős, fekete nadrágos, elegáns fiú. Akár a *cityből* idecsöppent bankárok is lehetnének, ha nem látnánk mellettük az egyértelműen a második világháború idejét idéző, sűrű kosztümös nőcsapat tagjait: a hálóval kontyba fogott hajú, kissé már elvirágzott Hermionét (Camille Japy), a hasonló korú, vibrálóan, titokzatosan szép

Andromakhét (Camille Cayol) és kísérőnőiket (Ann Rotger, Dominique Charpentier). A leegyszerűsített, csupa szék díszlet csak ideig-óráig nyit teret a minimalista színjátszás számára (Antoine Vitez 1971-es *Andromakhé*-rendezése volt az első, amely csupasz falak közé, a racine-i kortól elszakított kosztümökbe öltöztetett színészi környezetbe helyezte a történetet, megfelelő megdöbbenést, elutasítást és magasztalást egyaránt kiváltva, de mindenesetre örökre megváltoztatva a franciaországi *Andromakhé*-játást). A székek ugyanis egy idő után életre kelnek, középre húzzák őket, szoba (budoár!), várfal, piac és templom lesz belőlük, majd rejték hely és kilátó, végül harci eszköz, a családi veszekedés törni-zúzni termett, hétköznapi szobabútora. Minden pillanatnak eltérő hangulatot tervez Donnellan, mérhetetlen titokzatosásra kényszeríti színészeit, akik jól érzékelhető élvezettel építenek lélektani kimit Racine gyönyörűségesen zengő alexandrinusaiból. Mindvégig nem lehet tudni, mit érez például Pürrhosz: hatalmi taktika mozgatója-e, amikor előbb elfogadja, majd inkább Andromakhéra cseréli Hermionét, vagy őszintén-elvakultan imádja Hektór özvegyét, akinek megszerzéséért még az aljas zsarolástól – az általa egyébiránt apailag szeretett és kényeztetett Asztüanax megölésével való fenyegetéstől – sem riad vissza. Oresztész és Hermioné éppígy egy értelmetlen, szeszélyektől és pervers szenvedélyektől sem mentes párviadal részesei, amelynek végeredményeként Hermioné előbb szerelmével megszarolja és Pürrhosz meggyilkolására kényszeríti Oresztészt, majd őrzőgő gyűlölettel megtagadja tőle szerelmét, s kiszolgáltatja a bosszúszomjas nép haragjának. Örült, kiábrándító világ, ahol az maradhat talpon, aki tovább bírja a hazugságok és (érzelmi) zsarolások harcát, aki rá tud ígérni az előtte elhangzott aljasságra. Semmi fenségesség, semmi félisteni, heroikus tiszta érték: a zárókép pompázatos esküvői jelenetében, miatta a hófehér öltönyös, frissen meggyilkolt Pürrhosz holtteste mögött Oresztészt éppen megkövezik, Andromakhé hátraveti menyasszonyi fátylát, s arcán diadallal, Asztüanaxot kézen fogva szembefordul velünk, s mély meghajlással villantja ránk gúnymosolyát. Íme, így kell győztesen túlélni a háborúkat és minden emberi értéket elpusztító következményeit: velejéig cinikusan, az örök gyászt hirdető szavakat – és ruhát! – sutba vágva a mindenkori szituációban a legtöbb haszonnal kecsegtető hazugságokkal felfegyverkezve kell újra és újra harcba indulni. Andromakhé győzött. Azt hiszem, Euripidész és Racine is elégedetten csettintene Donnellan értelmezése láttán...

www.szinhaz.net